

Inhoud

Voorwoord	13
Inleiding	15
Deel I Het Vlaams-nationalisme tot 1932	19
1 De Vlaamse Beweging tijdens de Eerste Wereldoorlog	21
1.1 Inleiding	21
1.2 Het activisme	21
1.2.1 Een polemische geschiedschrijving	21
1.2.2 Recurrenties	24
1.2.3 Het belang van het activisme voor het Vlaams-nationalisme	26
1.3 De Frontbeweging	26
1.3.1 Geschiedschrijving en mythes	26
1.3.2 Het belang van de Frontbeweging voor het Vlaams-nationalisme	30
1.4 Het 'Passivisme'	31
1.5 Besluit	32
2 Het Vlaams-nationalisme 1918-1932	33
2.1 De stichting van de Frontpartij en de eerste verkiezingstest	33
2.2 Het antibelgicisme van de Frontpartij: binnen- en buitenlandse oorzaken	37
2.3 Verkiezingen en verkozenen 1921-1929	40
2.3.1 De gemeenteraadsverkiezingen van 1921 en 1926	40
2.3.2 De parlementsverkiezingen van 1921 en 1925	41
2.3.3 De Fronters in het parlement	44
2.4 De ideologische en organisatorische ontwikkelingsgang in de jaren twintig	46
2.4.1 De desintegratie van de Frontpartij	46
2.4.2 De oprichting van het Katholiek Vlaams Nationaal Verbond (KVNV) (1925)	50
2.4.3 Het Algemeen Vlaams Nationaal Verbond (AVNV) (1928)	52
2.4.4 De ideologische ontwikkelingsgang tot 1932	54
2.4.4.1 De leiding	54
2.4.4.2 De radicalisering van de basis	58
2.5 De Vlaamse subnatie	61
2.6 Verkiezingen en verkozenen 1928/29-1932	63
2.6.1 De 'Bormsverkiezing' (1928)	63
2.6.2 De parlementsverkiezingen van 1929	65
2.6.3 Het 'Federaal Statuut'	69
2.7 Organisatorische en ideologische ontwikkelingen aan de vooravond van de stichting van het VNV	70
2.7.1 De stichting van het Verdinaso	70
2.7.2 De Vlaams-Nationale Volkspartij (VNVP) (1932)	74
2.7.3 Ideologische verwarring in een beroerde tijd	76
2.8 De verkiezingen van 1932	82
2.8.1 Nieuwe taalwetten	82
2.8.2 De gemeenteraadsverkiezingen	83
2.8.3 De parlementsverkiezingen	83
2.9 Besluit	88

Deel II	Het VNV 1933–1940	93
1	De stichting van het VNV	95
1.1	De stichtingsperikelen	95
1.1.1	Staf De Clercq aangesteld als bemiddelaar	95
1.1.2	De ideologische discussies over de stichtingsproclamatie	96
1.2	De stichtingsproclamatie van het VNV	104
1.3	De democratische vleugel in het isolement	107
1.4	De nieuwe eenheidspartij start verdeeld	108
1.5	Besluit	114
2	De ideologische, organisatorische en politieke ontwikkelingsgang tot 1936	115
2.1	Inleiding	115
2.2	De strijd om de grondbeginselen	115
2.3	De leider en de Hoofdraad	120
2.4	De Kernbeweging	122
2.5	De financiële organisatie en de ledenbeweging	126
2.6	Regionale ontwikkeling	128
2.6.1	Inleiding	128
2.6.2	Gouw Antwerpen	129
2.6.2.1	Het arrondissement Antwerpen: Frontpartij versus VNV	129
2.6.2.2	Arrondissement Turnhout: de moeizame toetreding van Thomas Debacker	140
2.6.2.3	Arrondissement Mechelen: Ward Hermans tegen wil en dank	144
2.6.3	Gouw Limburg	147
2.6.4	Gouw Brabant	150
2.6.4.1	Arrondissement Brussel: Staf De Clercq als regionaal leider	150
2.6.4.2	Arrondissement Leuven: het zwakke broertje	151
2.6.5	Gouw Oost-Vlaanderen	151
2.6.5.1	Arrondissement Aalst: de integratie van een politiek-financieel complex en de eliminatie van daensist Karel Van Opdenbosch	151
2.6.5.2	Arrondissement Gent-Eeklo: Hendrik Elias bouwt zijn organisatie verder uit	154
2.6.5.3	Arrondissement Oudenaarde: een radicale arrondissementsleider en verder niets	155
2.6.5.4	De arrondissementen Dendermonde en Sint-Niklaas: mist over het Land van Waas	155
2.6.6	Gouw West-Vlaanderen: het KVVN sluit probleemloos aan	156
2.7	De nevenorganisaties	157
2.7.1	Het Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond en de Jeugdcentrale	157
2.7.2	Het Vlaams Nationaal Vrouwenverbond en de Vrouwencentrale	159
2.7.3	Het Vlaams Nationaal Syndicaat en de Sociale Centrale	160
2.7.4	De VNV-pers en de Perscentrale	163
2.8	Een dubbelzinnig programma en een duidelijk imago	168
2.9	Besluit	174
3	Het VNV in de Belgische politiek tot aan de parlementsverkiezingen van 1936	179
3.1	Partij en parlamentsfractie	179
3.2	De stichting van het VNV en de andere partijen	179
3.3	Het VNV tegen de 'kleurpartijen'	180
3.4	De 'nieuwe marsrichting' van het Verdinaso	181

3.5	De Belgische koningen	182
3.6	De taalwetten	183
3.7	De economische crisis	185
3.8	Migranten, vluchtelingen en joodse burgers	187
3.9	Besluit	189
4	De buitenlandse politiek van het VNV: 1933-1936	191
4.1	Wachten op de revolutie	191
4.2	De strijd tegen het Frans-Belgisch militair akkoord	192
4.3	Het nationaal-socialistische Duitsland	194
4.4	De geheime buitenlandse politiek van Staf De Clercq	198
4.5	Besluit	200
5	1936: electorale en politieke doorbraak	202
5.1	De verkiezingen van 1936	202
5.1.1	Het Vlaams Nationaal Blok	202
5.1.2	De samenstelling van de lijsten	204
5.1.3	De verkiezingsstrijd	210
5.1.4	De uitslagen van de parlementsverkiezingen	212
5.1.5	De provincieraadsverkiezingen	218
5.1.6	Politieke en sociale analyse van de verkiezingsuitslagen	220
5.1.7	Reacties op de overwinning van het VNV	221
5.2	Vlaamse en rechtse Concentratie	223
5.2.1	De Vlaamse Concentratie	223
5.2.2	Het akkoord Rex-VNV	225
5.2.3	Het akkoord KVV-VNV	229
5.2.4	De opzegging van het akkoord Rex-VNV	235
5.2.5	Concentratie versus revolutie	236
5.3	Besluit	240
6	Verkiezingen 1938-1939: naar een relatief isolement	244
6.1	De gemeenteraadsverkiezingen van 1938	244
6.1.1	Opnieuw concentratie-onderhandelingen	244
6.1.2	De lijsten	248
6.1.3	Analyse van de verkiezingsuitslagen	249
6.1.4	De sociale rekrutering van het VNV op lokaal niveau	250
6.2	De parlementsverkiezingen van 1939: stagnatie en isolement	252
6.2.1	De verkiezingsstrijd	252
6.2.2	De samenstelling van de lijsten	253
6.2.3	Analyse van de verkiezingsuitslagen	255
6.3	Besluit	260
7	De organisatorische en ideologische ontwikkelingsgang 1936 - mei 1940	262
7.1	Grondbeginselen, partijprogramma en nieuwe stijl	262
7.2	De Leiding en de leider	265
7.3	De financiële organisatie	267
7.4	De ledenbeweging	268
7.5	De arrondissementen	270
7.5.1	Algemeen	270

7.5.2	Gouw Brabant	270
7.5.3	Gouw Oost-Vlaanderen	271
7.5.4	Gouw West-Vlaanderen	271
7.5.5	Gouw Limburg	272
7.5.6	Gouw Antwerpen	272
7.5.6.1	Arrondissement Turnhout	273
7.5.6.2	Arrondissement Antwerpen	274
7.5.6.3	Arrondissement Mechelen	276
7.6	De nevenorganisaties	277
7.6.1	Het Vlaams Nationaal Syndicaat en Arbeidsorde	277
7.6.2	Het Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond, de VNV-studenten en de Werfbrigade	283
7.6.3	Het Vlaams Nationaal Vrouwenverbond	285
7.7	Besluit	287
8	Het VNV in de Belgische politiek (1936 - mei 1940)	290
8.1	Het VNV en de andere partijen	290
8.2	Het Verdinaso	291
8.3	Taalwetten en taalstrijd	294
8.3.1	Inleiding	294
8.3.2	De Grammensactie	294
8.3.3	Brussel	299
8.4	Migranten, vluchtelingen en joodse burgers	301
8.5	Amnestie	306
8.6	Besluit	308
9	De buitenlandse politiek van het VNV: 1936 - mei 1940	310
9.1	De officiële politiek van het VNV tegenover het Nieuwe Duitsland en een dreigende oorlog	310
9.2	De geheime buitenlandse politiek van Staf De Clercq	323
9.2.1	De strijd voor een VNV-krant	323
9.2.2	Een complot tegen Staf De Clercq	330
9.2.3	De Militaire Organisatie	335
9.3	Besluit	340

Deel III	Het VNV tijdens de bezetting	343
1	Het eerste bezettingsjaar: naar de politieke en militaire collaboratie	345
1.1	Aanhouding en wegvoering van VNV'ers in mei 1940	345
1.2	Het VNV en de 'wondere zomer van '40'	349
1.2.1	Inleiding	349
1.2.2	Geen tweede activisme?	349
1.2.3	Het herverschijnen van 'Volk en Staat'	353
1.2.4	Groot-Nederland en 'Lebensraum': de grootse plannen van Staf De Clercq	354
1.2.5	Op twee sporen naar de collaboratie	356
1.3	Het VNV en de 'Militärverwaltung'	362
1.3.1	Juni en juli 1940	362
1.3.2	Augustus 1940: de 'Militärverwaltung' fnuikt de Volksbeweging	364
1.4	De ss treedt aan in Vlaanderen	369
1.5	Staf De Clercqs rede van 10 november 1940: het VNV wordt Duitslands bondgenoot	372
1.5.1	De voorbereiding van de rede	372
1.5.2	Staf De Clercq proclameert een collaboratie zonder garanties	374
1.5.3	Een VNV-manifest voor de 'Führer'	376
1.6	Het VNV en de ss: van 'Burgfrieden' over 'taakverdeling' naar de werving voor de 'Waffen-ss'	378
1.7	Besluit	386
2	De Eenheidsbeweging-VNV	390
2.1	Politieke concentratie in 1941.	390
2.1.1	Inleiding	390
2.1.2	De Nationale Bond Vlaanderen	390
2.1.3	De Algemene-ss Vlaanderen	391
2.1.4	Rex-Vlaanderen	391
2.1.5	Het Verdinaso	393
2.1.5.1	Het Verdinaso tot eind januari 1941	393
2.1.5.2	De onderhandelingen VNV-Verdinaso, februari-april 1941	395
2.2	De Eenheidsbeweging-VNV: organisatorische en ideologische gevolgen	398
2.2.1	De proclamatie	398
2.2.2	De mislukking van de Eenheidsbeweging-VNV	399
2.3	De politieke crisis in augustus 1941	402
2.4	Besluit	406
3	Het VNV in de militaire en paramilitaire collaboratie tot aan de dood van Staf De Clercq	408
3.1	Het Oostfront	408
3.1.1	Het Vlaams Legioen	408
3.1.2	Het 'Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps' (NSKK) en de 'Organisation-Todt' (OT)	413
3.2	Het thuisfront	415
3.2.1	De Vlaamse Wacht	415
3.2.2	De Vlaamse Fabriekswacht	419
3.3	Besluit	423

4	De greep naar de macht	425
4.1	Inleiding	425
4.2	De infiltratie in 's lands bestuur	425
4.2.1	De nationale en provinciale instellingen	425
4.2.2	De gemeenten	430
4.3	De cultuurpolitiek	439
4.4	Besluit	446
5	Het VNV en de DeVlag	448
5.1	Inleiding	448
5.2	Samenwerking tussen de DeVlag en het VNV	448
5.3	De DeVlag ontpopt zich als een ss-organisatie	449
5.4	Het VNV mobiliseert tegen de DeVlag/ss	453
5.5	Besluit	457
6	De organisatorische en ideologische ontwikkeling tot aan de dood van Staf De Clercq (oktober 1942)	459
6.1	Grondbeginselen en partijprogramma: het nationaal-socialisme en het Grootgermaanse Rijk	459
6.1.1	Inleiding	459
6.1.2	Het nationaal-socialisme	459
6.1.3	Van Groot-Nederland naar het Grootgermaanse Rijk	465
6.2	De leider en de Raad van Leiding	467
6.3	Het VNV-kader	471
6.3.1	Inleiding	471
6.3.2	De verticale uitbouw	472
6.3.3	De horizontale uitbouw	475
6.4	De ledenbeweging	483
6.5	De financiële organisatie	484
6.6	De nevenorganisaties	486
6.6.1	Van het Vlaams Nationaal Syndicaat en Arbeidsorde naar de Unie van Hand- en Geestesarbeiders	486
6.6.2	Van het Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond naar de Nationaalsocialistische Jeugd in Vlaanderen	495
6.6.3	De VNV-militie	503
6.6.4	Het Vlaams Nationaal Vrouwenverbond	508
6.7	Besluit	511
7	De politiek van leider Hendrik Elias tot aan de breuk met de ss	518
7.1	Hendrik Elias wordt leider van het VNV	518
7.2	Een nieuwe leider, een nieuw geluid?	519
7.3	Naar een breuk met de ss	524
7.3.1	Het eerste onderhoud van Elias met Gottlob Berger (30 oktober 1942)	524
7.3.2	De spanningen tussen het VNV en de DeVlag/ss op de spits gedreven	526
7.3.3	Hendrik Elias stelt een ultimatum aan het Militaire Bestuur (7 mei 1943)	530
7.3.4	Het tweede onderhoud van Hendrik Elias met Gottlob Berger (23 juni 1943)	532
7.3.5	De ontbinding van het Vlaams Legioen	535
7.4	De breuk met de ss, 14 augustus 1943	540
7.5	Besluit	547

8	Het vnv tijdens het laatste bezettingsjaar	551
8.1	De oppositie in en aan de rand van het vnv	551
8.2	Het onderhoud van Hendrik Elias met Heinrich Himmler (29 februari-1 maart 1944)	555
8.2.1	De lange weg naar de 'Reichsführer-ss'	555
8.2.2	Het ultieme gesprek te Salzburg	561
8.2.3	Stilte na Salzburg	563
8.2.4	Het vnv uitgerangeerd in de 'Reichsgau Flandern'	567
8.3	De 'derde hypothese' en de militaire slagkracht van het vnv	569
8.3.1	Een geheime politiek van Hendrik Elias?	569
8.3.2	De vnv'ers in de militaire en paramilitaire formaties	573
8.3.2.1	De Vlaamse Wacht	575
8.3.2.2	De Vlaamse Wachtbrigade	577
8.3.2.3	NSKK en OT	579
8.3.2.4	'Hilfsfeldgendarmerie'	579
8.4	Terreur en contraterreur	580
8.5	Besluit	594
9	De organisatorische en ideologische ontwikkeling onder leider Hendrik Elias	597
9.1	Grondbeginselen en partijprogramma: een breuk met het nationaal-socialisme?	597
9.2	De leider en de Raad van Leiding	598
9.3	Het vnv-kader	601
9.4	De ledenbeweging	602
9.5	De financiële organisatie	603
9.6	De nevenbewegingen	604
9.6.1	Het vnv verlaat de vakbondswerking	604
9.6.2	De Dietse Militie/Zwarte Brigade	605
9.6.3	Van de nationaalsocialistische Jeugd in Vlaanderen naar de Dietse Blauwvoetvendels en de Dietse Meisjesscharen	607
9.6.4	Het Vlaams Nationaal Vrouwenverbond	613
9.7	Besluit	614
10	vnv'ers in ballingschap (september 1944-mei 1945)	617
10.1	De vlucht	617
10.2	Het vnv in Duitsland	617
10.3	Besluit	620
	Algemeen besluit	621
	Bijlagen	629
	Noten	637
	Bronnen	675
	Herkomst van de documenten	687
	Lijst van afkortingen	688
	Index van persoonsnamen	690
	Index van verenigingen en organisaties	698